

TEMA 13. La Transició democràtica.

El 20 de novembre de 1975 moria el general Franco, que havia governat Espanya de manera dictatorial durant trenta-sis anys i, segons el que establien les lleis fonamentals del règim existent, l'havia de succeir el príncep d'Espanya, Joan Carles de Borbó. Espanya entrava en una nova època històrica al tornar a ser un país amb un sistema constitucional i democràtic. El pas d'un règim autoritari a un altre de democràtic conegut com la transició democràtica, es produí per la via del pacte, la tolerància i la reconciliació. La transició va ser un procés complex i no exempt de complicacions i resistències, hi va haver moments crítics com la legalització del Partit Comunista, o l'intent de cop d'Estat del 23 de febrer de 1981..

En l'escena política i en l'opinió pública apareixen diferents blocs: per un costat l'oposició democràtica, que cercava la ruptura amb el règim anterior i seguia en la il·legitimitat i en la clandestinitat; per altre, dins el franquisme s'establí una pugna entre elements immobilistes contra els sectors aperturistes, que aconseguiran, a la fi, instaurar una monarquia democràtica a partir d'una reforma de les institucions i de les lleis franquistes. **Els immobilistes** ("Bunquer"), eren els antics falangistes, practicament la totalitat de l'exèrcit i diversos elements provenint del sindicalisme vertical. Parlaven de la necessitat d'un "rearmament ideològic del règim" i defensaren un franquisme sense Franco. **Els oberturistes** constituïts per grups, que no arribaven a partits polítics, eren presidits per antics franquistes: Fraga i Silva Muñoz entre altres, es mostraren partidaris de tímides reformes dins el sistema per considerar impossible la supervivència d'un règim monolític. Acceptaven l'existència d'associacions polítiques dins el Moviment Nacional però no de partits.

Fora del règim, va jugar un paper cada vegada més important **l'oposició** que presentava, alhora, dues tendències: un grup moderat constituït per monàrquics partidaris de Joan de Borbó, democratacristians i liberals, desitjava el final del règim, però sense ruptures. La resta de l'oposició l'ña conformava l'esquerra històrica de tradició obrerista defensaren la ruptura, és a dir, la construcció de la democràcia trencant per complet amb les institucions franquistes a través d'un procés constituent. Aquesta oposició més decidida la configuraren les forces d'esquerra clàssica i de tradició obrerista -PSOE, PCE-, els sindicats clandestins -UGT, CCOO, USO, CNT- i elements nacionalistes.

Els principals entrebancs als que hagué de fer front el procés de transició cap a la democràcia foren:

1r. La crisi econòmica: iniciada a Espanya el 1974-75 com a conseqüència de l'augment del preu del petroli (1973) que es va anar agreujant al llarg del període provocant un espectacular creixement de la inflació i l'atur.

2n. El terrorisme. D'una banda, el d'extrema dreta, promogut pels sectors del règim que rebutjaven de manera més contundent el canvi democràtic i que durà a terme accions violentes contra persones i entitats de caràcter democràtic. De l'altra, el d'extrema esquerra, representat per grups com els GRAPO ("Grupos de Resistencia Antifascista Primero de Octubre", que neixen l'agost de 1975 i que estaven vinculats al comunisme) i, sobretot, ETA, que des de 1977 intensificarà les seves accions centrades principalment en membres de l'exèrcit.

3r. El colpisme: l'exèrcit espanyol tenia una tradició d'intervenció en la política espanyola al llarg dels segles XIX i XX i el 1975 estava lluny de representar una

força neutral i professionalitzada; ben al contrari havia estat el suport principal del règim franquista amb el que estava molt vinculat ideològicament i sentimentalment, i rebia pressions des de l'extrema dreta per trencar amb el procés democràtic.

1. Immobilitisme i reformes polítiques: de la mort de Franco a les eleccions de juny de 1977.

1.1. El primer govern de la monarquia. (novembre 1975 – juliol 1976)

El primer govern del rei Joan Carles va ser presidit per **Carlos Arias Navarro**. Aquesta “confirmació” significava un panorama clarament continuista i no presagiava grans transformacions polítiques. Tanmateix, van entrar a formar part del nou govern alguns ministres reformistes com Areilza, Garrigues i Fraga. Però per mantenir l'equilibri, es va anomenar militars clarament franquistes i antics falangistes.

Arias Navarro parlà d'un programa reformista (**esperit del 12 de febrer**), però les seves propostes no configuraren un projecte democratitzador, ni acceptaven la formació de partits. D'aquesta manera, el primer govern de la monarquia fou incapaç de canalitzar el procés de transició que s'encetava en el país. El govern hagué d'afrontar un important augment de l'agitació popular (vagues, manifestacions per l'amnistia, atemptats d'ETA al País Basc). D'altra part, els grups d'oposició es mostraven cada cop més impacients exigint el demantellament del règim franquista. El març de 1976 crearen un organisme “**Coordinació Democràtica**”, que va manifestar clarament que no acceptarien cap operació política de maquillatge del sistema franquista. Per altra banda el “bunker” s'oposava a l'ampliació de la Llei d'Associacions. No obstant això, el maig de 1976 les Corts varen aprovar una Llei Reguladora del Dret de Reunió i un més després la Llei Reguladora del Dret d'Associació.

La incapacitat d'Arias per dur a terme la transició, i les diferències amb alguns ministres com José Maria de Areilza i amb el mateix monarca, que en un viatge als Estats Units es va declarar favorables de la implantació de la democràcia, forçaren la seva dimissió l'1 de juliol de 1976.

1.2. El primer govern d'Adolfo Suárez (juliol 1976-juny 1977).

En substitució d'Arias Navarro fou elegit **Adolfo Suárez**. Polític vinculat al moviment, l'elecció va despertar decepció i irritació entre els elements partidaris de la democratització. Adolfo Suarez formà un govern integrat per figures joves i afins a l'aperturisme, i va presentar un programa fonamentat en els dos punts següents: la reforma del sistema polític mitjançant la realització d'un referèndum destinat a l'aprovació d'una Llei de Reforma Política, i la convocatòria d'eleccions democràtiques el juny de 1977.

La Llei de Reforma política elaborada pel govern de Suárez havia d'obrir la porta a un sistema de democràcia parlamentària. La llei, que no prefigurava un nou sistema però significava la liquidació del franquisme, fou aprovada per les Corts franquistes i després sotmesa a referèndum (15 de desembre de 1976) amb un vot afirmatiu del 94 % (l'oposició va defensar l'abstenció en un darrer intent d'aconseguir que la democràcia arribés a partir d'una ruptura amb les institucions franquistes).

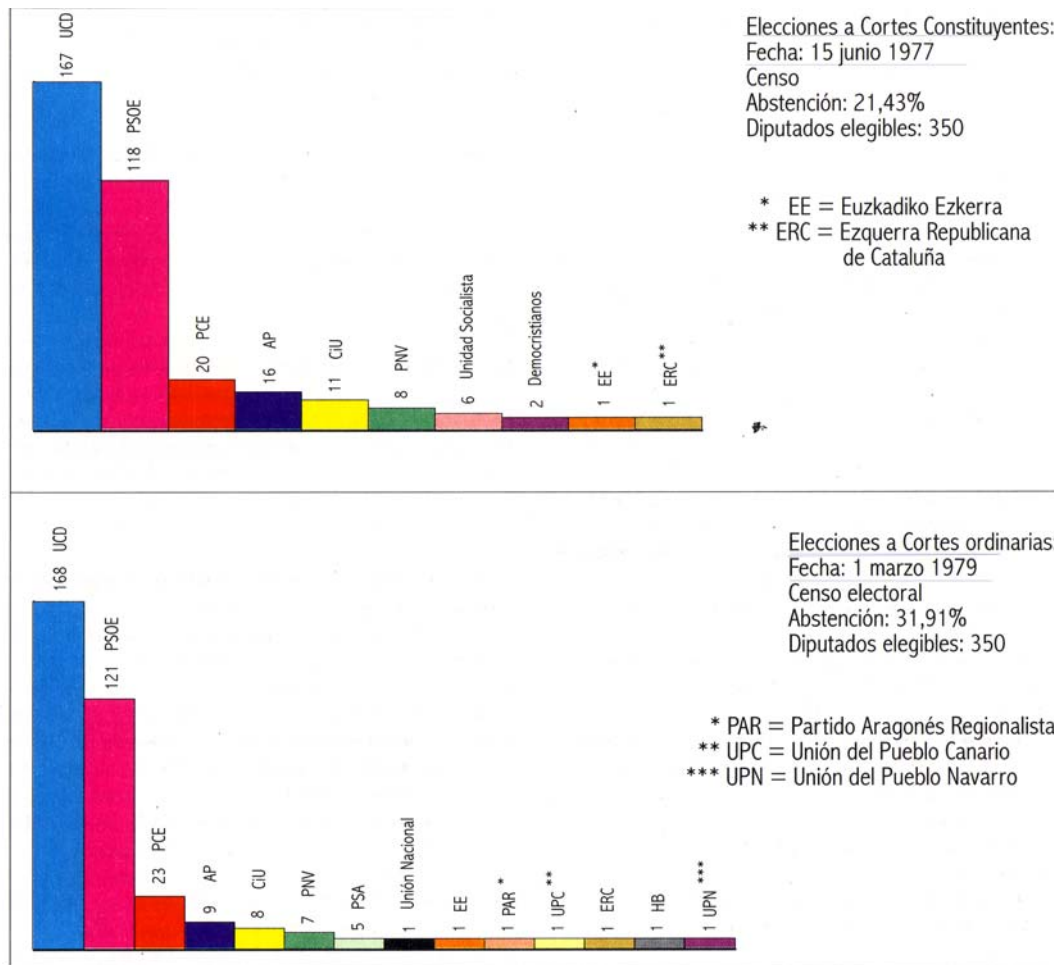
Malgrat totes les dificultats i oposicions el projecte es va anar aplicant. Per donar-li credibilitat, Suárez va adoptar un seguit de mesures polítiques: el juliol hi va haver una amnistia política, que serà total el maig de 1977, el TOP

va ser dissolt, es legalitzà el dret de vaga i es va decretar la llibertat sindical. Augmentà la tolerància cap a les activitats polítiques: reunions, publicacions, etc. Suárez entrà en contacte amb els grups de l'oposició per aconseguir que aquests acceptessin el seu projecte de transició a la democràcia a partir de la reforma de les institucions franquistes. L'agost de 1976 confirma una actitud possibilista per part de **Felipe González**, secretari general del **PSOE** que el separava de la línia seguida pel **PCE**.

D'altra part, Suárez era conscient de l'oposició del "bunquer" a les reformes adoptades. Aquest sector encapçalat per José A. Girón i Blas Piñar i representat pel diari "*El Alcázar*" mantenia connexions amb importants elements militars que de manera hipotètica podria haver impulsat un cop d'Estat. Suárez intentà convèncer els elements més liberals de l'exèrcit (Generals Díez Alegria i Gutiérrez Mellado) que la reforma no implicava perill de subversió.

Els primers mesos de 1977 augmentà de manera molt greu la conflictivitat, amb actes terroristes d'**ETA**, dels **GRAPO** (assassinats de militars i personalitats del règim) i de l'extrema dreta (**assassinat d'advocats laboralistes al carrer Atocha**, de Madrid i continues provocacions d'element d'extrema dreta, com ara els "*Guerrilleros de Cristo Rey*"). Malgrat tot, el procés seguí endavant i en aquests primers mesos de 1977 s'amplià l'amnistia política, es legalitzà el dret de vaga i es declarà la llibertat sindical amb la legalització d'UGT i de CCOO. A més, foren desmantellades progressivament les institucions franquistes (es dissolgué el Tribunal d'Ordre Públic que jutjava activitats contràries al règim, se suprimiren els sindicats verticals i el *Movimiento Nacional*). S'aprovà una llei electoral i foren legalitzats quasi tots els partits polítics. La legalització del PCE presentava certes dificultats perquè la majoria de l'exèrcit i els sectors més conservadors s'hi oposaven. La decisió personal de Suárez i la disposició de Santiago Carrillo a col·laborar sense exigències prèvies va fer possible donar el pas més arriscat de la transició: la legalització del PCE a l'abril de 1977.

Eleccions celebrades el 15 de juny de 1977, les primeres eleccions democràtiques celebrades des de feia més de quaranta anys. Van portar la victòria de la UCD, i l'emergència del PSOE com a segona força política, mentre el PCE quedava molt lluny de les expectatives, com també AP. L'extrema esquerra no va aconseguir representació parlamentària. Els escons al Congrés (350) van repartir-se així: UCD, 166 (majoria relativa); PSOE, 118; PCE-PSUC, 19; AP, 16; PDC (Pacte Democràtic per Catalunya), 11; PNB, 8; PSP-US, 6. Era un mapa polític molt plural, escorat a l'esquerra, amb un clar predomini de les opcions favorables a l'autonomia, i que diferia sensiblement del bipartidisme a nivell estatal. Adolfo Suárez va constituir un primer govern de partit pròpiament dit el juliol de 1977.

Elecciones 1977 y 1979.

2. ELS GOVERNS D'UCD (1977-82)

Un dels reptes del govern d'UCD i de les Corts sorgides d'aquestes eleccions va ser crear un marc polític democràtic mitjançant una Constitució i aprovar unes lleis que permetessin l'assentament de la democràcia. D'altra banda, resultava imprescindible iniciar una política econòmica que fes front a una crisi, que originada el 1973 per l'elevació dels preus del petroli, es presentava el 1977 d'una gravetat extrema.

Per fe front a la crisi econòmica i a la problemàtica social associada es van firmar, el 27 d'octubre de 1977, els anomenats **Pactes de la Moncloa**. Es va tractar d'un gran pacte social per fer front a la crisi econòmica i posar les bases de l'Estat del benestar. Els seus dos objectius fonamentals van ser reduir la inflació i posar en pràctica un conjunt de reformes per repartir equitativament els costos de la crisi. Per tal de reduir la inflació, es va devaluar la pesseta, es va dissenyar una nova estratègia de moderació monetària i de la despesa pública i es va acordar fer un programa per racionalitzar l'elevat consum d'energia. Per repartir els costos de la crisi, es va arribar a l'acord de fer una reforma fiscal i de pactar els augments salarials segons la inflació prevista. A més de proporcionar una momentània estabilitat al món de les relacions laborals, establint els límits dels augments salarials i plantejant un ambiciós pla d'ocupació, aquests pactes van servir per a frenar la tendència negativa de l'economia i van reduir força la inflació i el dèficit exterior, tot i que no van aconseguir d'aturar l'increment de l'atur.

Les Corts elegides el juny de 1977 no tenien un caràcter de “constituents”, però ningú no dubtava que la primera funció que les Corts havien d'enllestir era la redacció d'un text constitucional. Per dur a terme aquest propòsits es va aconseguir un consens polític, és a dir, un acord entre les forces parlamentàries per tal d'establir uns mínims acceptables per a tothom i corresponsabilitzar-se d'aquesta manera en la defensa del nou sistema. La ponència que va redactar **la Constitució** va estar integrada per representant de diversos partits: els anomenats pares de la Constitució. Per l'UCD: José Pedro Pérez Llorca, Miguel Herrero y Rodríguez de Miñón, Gabriel Cisneros; pel PSOE: Gregorio Peces Barba; Per la CDC Miquel Roca i Junyent; per l'AP: Manuel Fraga, i per part del PCE: Jordi Solé Tura). Després de ser sotmesa a referèndum el dia 6 de desembre de 1978, la Constitució va ser promulgada el 29 del mateix mes. *(Ampliar a partir del document adjunt a la pàgina)*

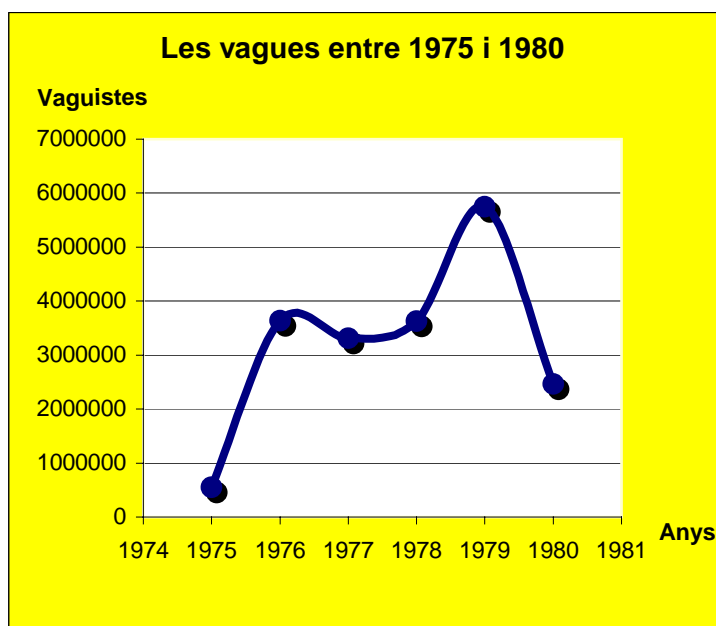
3. Espanya en democràcia.

Aprovada la nova Constitució es dissolgueren les corts. Les noves eleccions generals legislatives es van celebrar al març de 1979. Des del 1979 fins al 1996, Espanya travessà quatre etapes diferents. La primera, de govern de la UCD, s'allargà fins el 1982, any en què triomfà el PSOE. En la segona etapa van governar els socialistes durant catorze anys, fins el 1995. La tercera va està presidida per governs del PP. El 2004 s'inicia una nova etapa amb la victòria del PSOE i el govern de Zapatero.

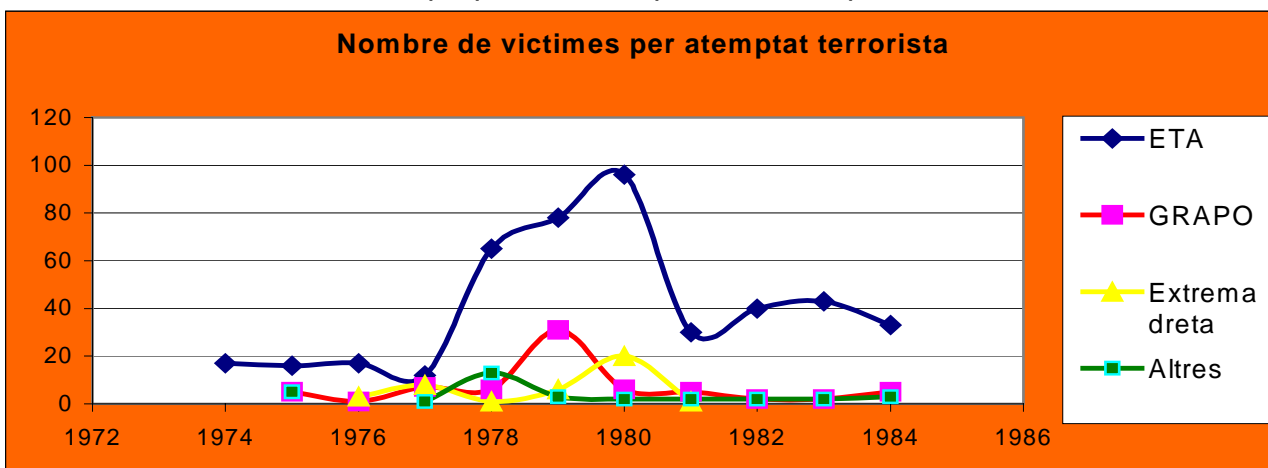
Durant el període del 1979 a octubre de 1982 es desenvolupà el projecte de govern de la UCD dins un autèntic règim democràtic que va quedar establert a partir de les eleccions legislatives i municipals de la primavera de 1979. Els resultats de les eleccions generals mostraren que hi havia dos grans partits, la UCD i PSOE, i un avanç de les formacions nacionalistes i de l'extrema dreta que aconseguí un escó. Però a les eleccions municipals, el grans nuclis urbans optaren per les esquerres.

El govern presidit per Adolfo Suárez inicià una política reformista a partir dels Pactes de la Moncloa consensuats l'octubre de 1977. S'elaborà *l'Estatut dels Treballadors* i es pactà un *Acord Nacional d'Ocupació* per fer front a l'atur. Els problemes del govern de la UCD es multiplicaren. L'economia del país va patir l'agreujament de la crisi iniciada el 1973 amb l'augment del nombre de desocupats, el tancament de nombroses empreses, l'augment del cost de la vida i la fugida de capitals. A aquesta situació es va afegir el fracàs de la UCD en les eleccions

municipals de 1979; l'increment de l'activitat violenta de grups terroristes de tot signe (GRAPO, FRAP, ETA i Terra Lliure d'extrema esquerra i/o nacionalisme radical; *Guerrilleros de Cristo Rey*, *Batallón Vasco-Espanyol*, *Triple A* d'extrema

dreta) que elevà la xifra de morts a 242 els anys 1979 i 1980; i l'actitud cada vegada més agressiva per part de sectors involucionistes de l'exèrcit. Però el problema més gran fou la manca de cohesió i de lideratge eficaç a la UCD. El govern de la UCD manifestà un progressiu desgast i una creixent feblesa que, a partir del mes de maig, derivà en crisi oberta. La figura de Suárez va ser qüestionada dins el seu propi partit i, després de remodelacions infructuoses al govern, s'arribà a la crisi de 1981 que es resol amb la dimissió de Suárez. Per substituir a Suárez, UCD proposà el vice-president Leopoldo Calvo Sotelo.

A la sessió d'investidura del nou president, el **23 de febrer de 1981**, es produí l'assalt al Congrés dels Diputats per part del tinent coronel Antonio Tejero amb un grup de guàrdies civils. Al mateix temps que s'efectuà l'assalt al Parlament, el General Milans del Bosch es sublevà a València, i es produïen confusos moviments dins l'exèrcit. La conspiració, en la qual participà el general Alfonso Armada, resultà confusa i ni tan sols existí un objectiu coincident entre els seus participants: destruir la democràcia (Tejero i Milans), establir un govern civil-militar, reconduir el procés a la democràcia i aturar el problema terrorista (Armada). La desautorització del Rei com cap de l'Estat i de l'exèrcit, la gran confusió regnant –retransmissió en directe del segrest del Parlament– i la falta de decisió d'elements militars van fer fracassar el cop. Els militars directament participants, més un civil, varen ser jutjats per un tribunal militar que es va mostrar indulgent. Val dir que aquests fets van constituir un dels moments més difícils de la jove democràcia espanyola.

El fracàs en l'intent de cop d'Estat i la continuació de la normalitat política no va impedir veure els perills que amenaçaven encara el nou sistema. La continuació del problema econòmic, els fracassos a les eleccions autonòmiques del partit del govern i la progressiva desintegració de la mateixa UCD van atorgar un balanç escassament encoratjador a aquest govern, la decisió política més polèmica del qual va ser la integració d'Espanya a l'**OTAN** al desembre de 1981.

Les eleccions avançades del 28 d'octubre de 1982 van donar el triomf per primera vegada en la història al PSOE. El nou govern es va enfrontar amb problemes semblants i la seva acció més decidida es centrà en la reconversió industrial, en la lluita contra la corrupció econòmica, la inflació i en l'activació de la inversió. En matèria internacional, destacà l'ingrés en la CEE l'1 de gener de 1986. El març del mateix any, el PSOE va sotmetre a referèndum l'adhesió a l'OTAN, després d'un viratge polític que va fer que el partit socialista fes campanya a favor de la permanència.

El PSOE guanyà també les eleccions de 1986, 1989 i 1993, però el 1996 triomfà el Partit Popular (coalició política creada a partir de la integració d'Aliança Popular, el Partit Demòcrata Popular i la Unió Liberal en una sola formació) i **José María Aznar** accedí a la presidència del govern. A les eleccions de l'any 2000 el Partit Popular tornà a guanyar, aquesta vegada per majoria absoluta, fet que li ha permès governar en solitari. Dins aquesta legislatura cal destacar els problemes ocasionats per la gestió del petrolier "Prestige", la participació espanyola en la coalició de suport als EUA en la guerra d'invasió d'Iraq i la multitudinària resposta social a aquesta decisió. Els fets dels atemptats terroristes integristes a Madrid l'11 de març i el resultat de les eleccions posteriors són suficientment coneguts per tots vosaltres.

